

Fagplan

Pensjonsrådgiver

V.1 2023

Innhold

: DEL 1 INFORMASJON OM FAGPLANEN

Bakgrunn	3
Formål - detaljert oversikt over relevant fagkunnskap	3
Videre utvikling	3
Kunnskapsnivåer	3

: DEL 2 Pensjonsrådgivning

EMNEOMRÅDE 1: FOLKETRYGD	5
Oversikt og bakgrunn:	5
Fagemne 1.1 Alderspensjon	5
Fagemne 1.2. Opptjening i folketrygden	7
Fagemne 1.3. Uføretrygd fra folketrygden	8
EMNEOMRÅDE 2: PENSJON FRA PRIVAT SEKTOR	9
Oversikt og bakgrunn:	9
Fagemne 2.1. Innskuddspensjon	9
Fagemne 2.2. Hybrid pensjon	11
Fagemne 2.3. Ytelsespensjon	12
Fagemne 2.4. AFP privat	13
Fagemne 2.5. Uførepensjon	14
Fagemne 2.6. Etterlatte dekning	14
EMNEOMRÅDE 3: OFFENTLIG TJENESTEPENSJON	15
Oversikt og bakgrunn:	15
Fagemne 3.1. Alderspensjon for medlemmer født i 1962 eller tidligere	15
Fagemne 3.2. Avtalefestet pensjon (AFP) for medlemmer født i 1962 eller tidligere	16
Fagemne 3.3. Alderspensjon for medlemmer født i 1963 eller senere	17
Fagemne 3.4. Midlertidig uførepensjon og uførepensjon	19
Fagemne 3.5. Etterlattepensjon	20
EMNEOMRÅDE 4: PRIVAT SPARING	22
Oversikt og bakgrunn:	22
Fagemne 4.1. Spareprodukter	22
EMNEOMRÅDE 5: FELLES EMNER	23
Oversikt og bakgrunn:	23
Fagemne 5.1. Skatt	24
Fagemne 5.2. Kapitalforvaltning	25
Fagemne 5.3. Pensjonsberegninger	26
Fagemne 5.4. Pensjonsfeller	26

: DEL 1

INFORMASJON OM FAGPLANEN

Bakgrunn

Den enkelte borger har større ansvar for egen pensjonsøkonomi enn tidligere. Det stiller økte krav til oversikt over og forvaltning av egen privatøkonomi gjennom store deler av livsløpet. Til tross for at mange rådgivere kan mye om langsiktig sparing og investering, har pensjonsområdet et relativt komplisert regelsett. Dette kommer til uttrykk ved at en del rådgivere kan være tilbakeholdende både i behovsavdekningen og med å yte spesifikk pensjonsrådgivning. Kompetente, spesialiserte og trygge rådgivere kan bidra til at flere kunder får oversikt over sin egen situasjon, og at beslutninger om egen pensjon både i spare- og utbetalingstiden tas på informert og faktabasert grunnlag. FinAut har fått flere tilbakemeldinger fra medlemsbedrifter om manglende trygghet og kompetanse på området og at det er behov for å spesifisere mer rundt nødvendig fagkompetanse.

Fagplanen er utarbeidet av fagressurser fra FinAuts medlemsbedrifter høsten 2022.

KLP: Anita Kongsten

Nordea: Per Hagen

Sparebank 1: Ståle Nerland

Storebrand: Robert J. Wood

Formål - detaljert oversikt over relevant fagkunnskap

Formålet med fagplanen er å gi en detaljert oversikt over relevant fagkunnskap for pensjonsrådgivere som gir råd til privatpersoner. Fagplanen danner med dette et godt grunnlag for å sette sammen og tilrettelegge relevant faginnhold for ulike opplæringsaktiviteter og målgrupper. Å ha nødvendig fagkunnskap er en forutsetning for god rådgivning, men ikke tilstrekkelig. For å være en kompetent rådgiver er det i tillegg nødvendig med gode kommunikasjonsferdigheter, bedriftens produkter, kompetanse i etikk og God skikk.

Videre utvikling

Det skal vurderes om det skal etableres en egen autorisasjon for pensjonsrådgivere i løpet av 2023. Vurderingen vil vektlegge om det er tilstrekkelig behov hos medlemsbedriftene for en egen autorisasjon. Hvis det besluttes at det skal utvikles en autorisasjon må det avklares om det skal være selvstendig autorisasjon og/eller en påbygning for autoriserte i sparing og investering. Avhengig av hva definerte målgrupper har fra før, kan det være behov for tillegg av andre fagområder og utvidelser eller innskrenkninger i selve fagplanen. Videre må det avklares nødvendige eksamensformer avhengig av hva ønskede målgrupper har fra før og hva som er nødvendig å dokumentere for å autorisere. Fagplanen kan revideres ettersom bedriftene får erfaring med bruk av den. Innspill kan rettes til FinAut.

Kunnskapsnivåer

Emnene i fagplanen har anbefalte kunnskapsnivåer. Bedriftene må selv vurdere i hvilken grad og hva som er relevant for sine rådgivere.

- Nivåene beskriver hvilken kompleksitet kunnskapen skal beherskes på.
- Nivåene bygger på hverandre. Har man kunnskap på nivå 2 så har man også kunnskap på nivå 1.
- Delemner som skal testes på nivå 2 kan også ha oppgaver som er på nivå 1.

- Kunnskapsnivåer er spesifisert under hvert delemne i fagplanen.

Kunnskapsnivåer	Beskrivelse – noen stikkord
Nivå 1: Fakta	<ul style="list-style-type: none"> • Huske eller gjengi informasjon, fakta, begreper, definisjoner og prinsipper • Vite at noe er som det er • Kjennskap til fakta og metoder
Nivå 2: Forståelse	<ul style="list-style-type: none"> • Forstå sammenhengen i en problemstilling eller forholdet mellom ulike størrelser og begreper • Forstå meningen eller hensikten med noe • Ofte vil det gjelde omforming eller oversettelse av informasjonen, ikke bare å gjengi faktabasert kunnskap • Det å bruke en gitt tabell til å se hvilken aldersgruppe som sparer mest
Nivå 3: Anvendelse	<ul style="list-style-type: none"> • Finne ut hvilken metode eller prinsipp som kan brukes for å løse oppgaven • Identifisere en situasjon/problem og bruke hensiktsmessig kunnskap eller en metode • Forutsi/anslå (eller resonnerer seg fram til) sannsynlige hendelser fra gitte betingelser • Anvende relevant kunnskap som grunnlag for god og riktig rådgivning. • Å utføre en utregning basert på oppgitte verdier i en problemstilling

: DEL 2

Pensjonsrådgivning

EMNEOMRÅDE 1: FOLKETRYGD

Oversikt og bakgrunn:

Emneområde folketrygd består av tre fagemner:

Fagemne 1.1. Alderspensjon

Fagemne 1.2. Opptjening i folketrygden

Fagemne 1.3. Uføretrygd fra folketrygden

Fagemne 1.1 Alderspensjon

Beskrivelse/begrunnelse:

Alderspensjon er en kontantytelse som kommer til utbetaling fra en viss alder og livet ut.

Utbetalingsperioden kan også være begrenset til et bestemt antall år eller stoppe ved en bestemt alder.

Den viktigste ordningen for alderspensjon i Norge er det offentlige pensjonssystemet i folketrygden som omfatter alle som er bosatt i landet.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>1.1.1. Folketrygdens bakgrunn og organisering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå folketrygdens plass i pensjonssystemet. • Kandidaten skal vite hvordan folketrygdens alderspensjon finansieres (løpende) og forstå hvilke elementer som er viktigst for å sikre langsiktig økonomisk (og politisk) bærekraft i ordningen. • Kandidatens skal kjenne til konsekvenser av endringen i folketrygden fra 2011. • Kandidaten skal kjenne til usikkerhet knyttet til levealdersprognoser (delingstall). • Kandidaten skal kjenne til sentrale årsaker til at levealder øker. • Kandidaten skal kjenne til demografiske faktorer som har betydning for levealder, samt aldersforskjell mellom kjønn. • Kandidaten skal kjenne til forutsetninger som tas i pensjonskalkulatorene. • Kandidaten skal kjenne til ulike kunders behov og preferanser for pensjonsuttak, herunder: Sivilstand, hva/hvis - du faller fra/partneren faller fra, hva/hvis - sykdom, arv i sikte, reinvestere pensjon, hjelpe barn/barnebarn - forskudd på arv, skatt og alders- og sykehjem.	<p>Fakta Forståelse</p>

<p>1.1.2. Folketrygden som grunnmur i det norske pensjonssystemet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal vite hvem som omfattes av folketrygdens alderspensjon, samt kjenne til situasjoner/tilfeller hvor man ikke omfattes av folketrygden. • Kandidaten skal kjenne til hvilke muligheter man har for frivillig medlemskap i folketrygden. 	Fakta
<p>1.1.3. Relevante begreper</p> <p>Kandidaten skal forstå innholdet i relevante begreper som livsløpsopptjening (alleårsopptjening), besteårsregel, pensjonspoeng, basispensjon (grunnpensjon og tilleggspensjon), <u>fleksibelt uttak</u>, levealdersjustering (delingstall og forholdstall), <u>pensjonsbeholdning</u>, underregulering, <u>nøytralt uttak</u>, garantipensjon, inntektspensjon, minste pensjonsnivå.</p>	Fakta Forståelse
<p>1.1.3. Omfordelingsmekanismer</p> <p>Kandidaten skal forstå folketrygdens omfordelingsmekanismer, herunder at folketrygden har et minstenivå (garantipensjon) og et opptjeningstak på 7,1G. I tillegg gis det opptjening i visse situasjoner omsorg for barn under 6 år, verneplikt, sykdom og dagpenger etter faste opptjeningssatser. Nøytrale delingstall omfordeler på kjønn og mellom sosioøkonomiske grupper.</p>	Fakta Forståelse
<p>1.1.4. Fastsetting av folketrygdens grunnbeløp og effekter</p> <p>Kandidaten skal vite hvordan folketrygdens grunnbeløp fastsettes og forstå hvilken effekt endringer har på pensjon under opptjening og under utbetaling.</p>	Fakta Forståelse
<p>1.1.5. Beregning (NAV og Norsk Pensjon), feilkilder</p> <p>Kandidaten skal kunne benytte NAV og Norsk Pensjon sine portaler til å beregne fremtidig pensjonsnivå på ulike uttakstidspunkt, samt kjenne til usikkerheter og potensielle feilkilder.</p>	Fakta Forståelse Anvendelse
<p>1.1.6. Avdekke gap – ønsket og forventet pensjonsnivå</p> <p>Kandidaten skal kunne avdekke gap mellom ønsket og forventet pensjonsnivå ved ulike aldre.</p>	Fakta Forståelse Anvendelse
<p>1.1.7. Synliggjøre muligheter og konsekvenser ved uttak</p> <p>Kandidaten skal ved behovsavdekking forstå muligheter og konsekvenser av ulike valg for uttak av folketrygdens alderspensjon til personer på 62 år og eldre.</p>	Fakta Forståelse
<p>1.1.8. Kunne sette kunden i stand til informert og veloverveid valg</p> <p>Kandidaten skal kunne sette kunde i stand til å ta et informert og veloverveid valg om uttak av folketrygdpensjon basert på kundens økonomi og uttalte preferanser.</p>	Fakta Forståelse Anvendelse

Fagemne 1.2. Opptjening i folketrygden

Beskrivelse

Alderspensjonen fra folketrygden er satt sammen av grunnpensjon og tilleggspensjon. Full alderspensjon krever 40 års opptjening. Man tjener opp pensjon både ved å ha pensjonsgivende inntekt over grunnbeløpet og ved å bo i Norge. For hvert år man har inntekt over grunnbeløpet får man pensjonspoeng. Pensjonsopptjeningen i folketrygden kan skje etter gamle regler, nye regler eller en blanding av gamle og nye regler. Det er alder som avgjør hvilke opptjeningsregler som gjelder.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>1.2.1. Inntekstbasert pensjonsopptjening</p> <p>Kandidaten skal forstå opptjeningsreglene i ny folketrygd, og innfasingsregler fra gammel til ny folketrygd.</p> <p>Kandidaten skal kunne anslå fremtidig pensjon ved bruk av pensjonsbeholdning og delingstall:</p> <ul style="list-style-type: none"> • anslå garantipensjonsnivå for ulike årskull • anslå tidligste avgangsalder ved gitt pensjonsbeholdning • anslå effekten av å jobbe deltid eller å ta et friår <p>Kandidaten skal vite at det er opptjeningsregler for:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omsorgsoppgaver i hjemmet • Militærtjeneste • Arbeidsledighet • Sykdom (Sykepenges, AAP og uføretrygd) <p>Kandidaten skal kunne forklare avkorting av inntektspensjonsbeholdning mot garantipensjonsbeholdning.</p>	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>
<p>1.2.2. Folketrygdens minsteytelser</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal vite at det er ulike minstesatser i folketrygden og hvem de gjelder for • Kandidaten skal forstå hvordan minstenivået utvikler seg fremover for:<ul style="list-style-type: none"> ○ Pensjonister ○ yngre årskull • Kandidaten skal forstå sammenhengen mellom levealdersjustering og fleksibelt uttak	<p>Fakta Forståelse</p>

1.2.3. Delingstall Kandidaten skal forstå sammenhengen mellom levealdersjustering og fleksibelt uttak	Fakta Forståelse
1.2.4. Etterlatteytelser Kandidaten skal forstå hovedreglene for etterlatteytelser og overgangsregler.	Fakta Forståelse

Fagemne 1.3. Uføretrygd fra folketrygden

Beskrivelse

For å ha rett til å få uføretrygd, må sykdom og/eller skade være hovedårsaken til at man har nedsatt arbeids- og inntektsevne. I tillegg må man som hovedregel fylle disse vilkårene: Man må være mellom 18 og 67 år. Man må ha vært medlem av folketrygden de siste 5 årene før man ble syk eller skadet.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
1.3.1. Kriterier for uføretrygd Kandidaten skal vite hvilke kriterier som ligger til grunn for å få innvilget uføretrygd, herunder: <ul style="list-style-type: none"> • folketrygdens medlemskrav og inntektsgrenser • øvre og nedre aldersgrense for uføretrygd • varighetskrav • uføregrad 	Fakta
1.3.2. Sammenhenger mellom inntekt og uføretrygd <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå sammenhengen mellom tidsforløpet fra sykepengen via behandling og arbeidsavklaring til uføretrygd. • Kandidaten skal forstå sammenhengen mellom terskelverdier for lønnsinntekt, endring i uføregrad og etteroppjøret. • Kandidaten skal forstå forholdet mellom uføretrygd og AFP. • Kandidaten skal forstå hvordan opptjening av folketrygdens alderspensjon skjer ved uførhet. • Kandidaten skal forstå hvordan uttak av alderspensjon fra 62 år skjer ved samtidig uførhet. 	Fakta Forståelse
1.3.3. Uføretrygdens størrelse	Fakta Forståelse Anvendelse

Kandidaten skal kunne anslå uføretrygdens størrelse basert på gitte forutsetninger:

- inntektsgrunnlaget
- min. og maks ytelser
- barnetillegg

EMNEOMRÅDE 2: PENSJON FRA PRIVAT SEKTOR

Oversikt og bakgrunn:

Pensjon fra privat sektor kan ha ulike løsninger. Tjenstepensjon (kollektiv pensjonsforsikring) tegnes av arbeidsgiver til fordel for sine arbeidstakere og eventuelt deres etterlatte som et supplement til folketrygden. Denne pensjonen supplerer den pensjonen man får fra det offentlige gjennom folketrygden. Innskuddspensjon innebærer at bedriften sparer en prosentsats av de ansattes lønn til pensjon. Innbetalingene og avkastningen på pensjonskapitalen, utgjør den ansattes pensjon. Ytelsespensjon er en tjenstepensjonsordning der pensjonen – sammen med en antatt pensjon fra folketrygden skal utgjøre en bestemt prosent av sluttlønn. Hybridpensjon er en mellomting mellom innskuddspensjon og ytelsespensjon.. Privat avtalefestet pensjon (AFP) er en tariffbasert pensjonsordning. AFP er enkelt sagt arbeidslivets pensjonsordning for de som står i arbeid til de har fylt 62 år eller lenger. Uførepensjon er en forsikring som gir en månedlig kompensasjon for redusert inntekt ved tap av arbeidsevne. Tjenstepensjon kan ha etterlattepensjon inkludert som forsikret løsning og er regulert i foretakspensjonsloven.

Emneområdet består av seks fagemner:

- Fagemne 2.1. Innskuddspensjon
- Fagemne 2.2. Hybrid pensjon
- Fagemne 2.3. Ytelsespensjon
- Fagemne 2.4. AFP privat
- Fagemne 2.5. Uførepensjon
- Fagemne 2.6. Etterlatte dekning

Fagemne 2.1. Innskuddspensjon

Beskrivelse

Innskuddsbaserte tjenstepensjoner kommer i tillegg til folketrygdens alderspensjon, og er regulert av lov om innskuddspensjon. Innskuddspensjon innebærer at bedriften sparer en prosentsats av de ansattes lønn til pensjon. Innbetalingene og avkastningen på pensjonskapitalen, utgjør den ansattes pensjon. Ordningen omfatter alle ansatte i bedriften som har fylt 13 år, uavhengig hvor lenge de er ansatt.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.1.1. Opptjening av innskuddspensjon	Fakta Forståelse

<ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå bakgrunnen for innføring av innskuddspensjon og obligatorisk tjenstepensjon. I tillegg skal kandidaten forstå sammenhengen med en fripolise fra en YTP og en aktiv innskuddspensjon og hvordan dette samlet blir pensjon fra pilar 2. • Kandidaten skal kjenne til hvilke grupper som er omfattet av reglene om obligatorisk tjenstepensjon, og for hvem de er frivillige. • Kandidaten skal kjenne til de spesielle reglene for selvstendig næringsdrivende. Videre skal kandidaten kunne veilede på om ITP er et godt valg basert på lønnsnivå for en selvstendig næringsdrivende. • Videre skal kandidaten kunne anvende kunnskap om minstesatser, maksimalsatser og tilleggs satser, for å kunne skape forståelse for hva arbeidsgiver sparer for et enkelt medlem, og å kunne videreformidle hva pensjonen sannsynligvis kommer til å bli. • Kandidaten skal kunne forklare hva som skjer med pensjonskapitalen ved dødsfall. 	
<p>2.1.2. Pensjonskapitalbevis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå hva et pensjonskapitalbevis er, herunder kostnadselementer. Videre skal kandidaten kunne forklare mulighetene til å flytte mellom leverandører, og redegjøre for ulike kostnadsstruktur. • Kandidaten skal også kjenne til hva som skjer når en ansatt slutter inkl. fristene loven for innlemmelse i EPK eller ikke. • Kandidaten skal kjenne til når et pensjonskapitalbevis kan bli innlemmet i en EPK, og i hvilke tilfeller det ikke vil skje. 	<p>Fakta Forståelse</p>
<p>2.1.3. Egen pensjonskonto</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå sammenhengen mellom ITP, PKB og EPK. Videre skal kandidaten kjenne til fristene i loven for aktivt å ikke la en PKB bli innlemmet i EPK. • Videre skal kandidaten i rådgivningssituasjoner kunne anvende kunnskap om kostnadsansvar og standardkompensasjon og regler for felles administrasjon og investeringsvalg. • Kandidaten skal forstå konsekvensen av å ha PKB utenfor- eller innenfor en EPK. Kandidaten skal forstå fordeler og ulemper med selvalgt leverandør: <ul style="list-style-type: none"> ◦ Kostnadsansvar, standardkompensasjon i forhold til «fritt» fondsvalg og avkastningsmuligheter. • Kandidaten skal vite hvilken sparing som automatisk samles i EPK og hvilke må den enkelte foreta et aktivt valg for å få samlet. 	<p>Fakta Forståelse</p>

Fagemne 2.2. Hybrid pensjon

Beskrivelse

Hybridpensjon er en mellomting mellom innskuddspensjon og ytelsespensjon. Hybridpensjonen har altså noen trekk fra ytelsespensjon og noen trekk fra innskuddspensjon. Arbeidsgiver kan velge mellom tre ulike typer hybridpensjon, som gir ulike måter å regulere pensjonsopptjeningen på, G-regulering, 0-garanti og fritt investeringsvalg. Utbetalingen kan være livsvarig og den har høyere innskudd for kvinner enn for menn. Ved dødsfall tilfaller kapitalen de andre i forsikringskollektivet.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>2.2.1. Opptjening av hybridpensjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal vite hvordan pensjonskapitalen tjenes opp etter tjenestepensjonsloven.<ul style="list-style-type: none"> ○ minimums- og maksimumssatser ○ ulike satser for kvinner og menn ○ faktisk dødelighetsarv ○ tidligste opphørsalder etter tjenestepensjonsloven og hvordan ulike opphørsaldre påvirker «kvinnetillegget» • Kandidaten skal videre kjenne til prinsippet for forsikret livsvarig pensjon og forskjellen på faktisk og teoretisk dødelighetsarv. • Kandidaten skal kjenne til forskjeller i delingstall og hvordan dette kommer ulikt til uttrykk i folketrygden, SSB og forsikringsselskapenes tariff. • Kandidaten skal kjenne til de 3 hovedprinsippene for kapitalforvaltning. • Kandidaten skal vite hvilke utbetalingsregler som gjelder for hybridpensjon, herunder komprimering ved lite kapital. • Kandidaten skal kjenne til hovedreglene for hvordan pensjonen reguleres i utbetalingstiden. • Kandidaten skal kjenne til «teknisk rente» og forstå hvordan dette påvirker pensjonsytelsen ved uttak og senere regulering.	Fakta Forståelse
<p>2.2.2. Pensjonsbevis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til grensen for å få utstedt PB, og at det utstedes «IPS» når saldoen er lavere. • Kandidaten skal ha kjenne til at kostnader ved PB er forhåndsbetalt av arbeidsgiver. • Kandidaten skal forstå hovedforskjellene på oppsatt pensjonsrett, pensjonsbevis, pensjonskapitalbevis (herunder EPK) og fripoliser. • Kandidaten skal kjenne til hvilke muligheter som finnes for å slå sammen PB og IPS, samt regelen om at gammel IPS kan flyttes til EPK ved aktivt samtykke.	Fakta Forståelse

Fagemne 2.3. Ytelsespensjon

Beskrivelse

Ytelsespensjon er en tjenestepensjonsordning der pensjonen – sammen med en antatt pensjon fra folketrygden skal utgjøre en bestemt prosent av sluttlønn. Pensjonsnivået varierer avhengig av hvor god ordning det er hos den enkelte arbeidsgiver. Ytelsespensjon i privat sektor er vanligvis livsvarig. Det betyr at den betales ut månedlig, resten av livet, fra det tidspunktet du begynner å ta ut pensjon.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>2.3.1. Hovedprinsipper</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå sluttlønnsprinsippet og forskjellen til alleårsregelen. • Kandidaten skal kjenne til tjenestetidsbegrepet og hva det innebærer • Kandidaten skal vite at det ikke er noen samordning av ytelsen i privat sektor. • Videre skal kandidaten vite hvilke utbetalingsregler som gjelder, hovedreglene for avtalt regulering i utbetalingstiden, at utbetalingstiden kan være livsvarig, opphørende eller nedtrappet, samt innlåsingeffekter for eldre arbeidstakere med ytelsespensjon.	Fakta Forståelse
<p>2.2.2. Opptjening av ytelsespensjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til begrepene kollektivportefølje, garantiportefølje, grunnlagsrente og opptjeningsalder. • Kandidaten skal kjenne til differanseordningen. Kandidaten skal kjenne til opptjeningsprofilen i ytelsespensjon og betydningen av grunnlagsrente. • Kandidaten skal kjenne til regler for opptjening av pensjon etter nådd opptjeningsalder, ved manglende tjenestetid og ved fullt opptjent pensjon.	Fakta Forståelse
<p>2.3.3. Fripoliser</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå de viktigste egenskaper ved fripoliser, med særlig vekt på den garantert avkastning, avsetning til reserver, avsetning for kostnader og forsikringsdekninger. • Kandidaten skal kjenne til uttaksregler for fripoliser inkludert mulighet for gradert uttak, komprimering, teknisk beregningsrente m.m. • Kandidaten skal kjenne til hvordan den garanterte rente godskrives fripolisen årlig samt forstå hvordan garantinivået og tilleggsavsetninger påvirker forvaltning av fripolisen og dermed avkastning utover garantirenten	Fakta Forståelse

2.3.4. Fripoliser med investeringsvalg

- Kandidaten skal kjenne til de viktigste egenskaper av fripoliser med investeringsvalg.
- Kandidaten skal kjenne til lowerket knyttet til konvertering fra fripoliser til fripoliser med investeringsvalg samt Finanstilsynets krav til rådgivning og dokumentasjon.
- Kandidaten skal kjenne til forventet avkastning etter kostnader ved de ulike investeringsalternativer samt avkastningsrisiko.
- Kandidaten skal kjenne til uttaksregler for fripoliser med investeringsvalg samt forsikringsdekninger ved konvertering fra fripoliser.

Fakta
Forståelse

Bransjeavtale: [Avtale om informasjon og rådgivning ved overgang til fripoliser med investeringsvalg](#)

Fagemne 2.4. AFP privat

Beskrivelse

Privat avtalefestet pensjon (AFP) er en tariffbasert pensjonsordning for ansatte i privat sektor. Ytelsen er livsvarig og kan tas ut fra man fyller 62 år, forutsatt at man oppfylder vilkårene i AFP-vedtektene. AFP-ordningen bygger på et trepartssamarbeid mellom arbeidsgiverorganisasjoner, arbeidstakerorganisasjoner og staten. Staten dekker 1/3 av utgiftene til AFP, mens bedriftene dekker 2/3. AFP er enkelt sagt arbeidslivets pensjonsordning for de som står i arbeid til de har fylt 62 år eller lenger. Arbeidstakere som trer ut av arbeidslivet før fylte 62 år, vil derfor ikke kunne få AFP. Ordningen bygger på et kvalifiseringssystem. Det vil si at du må oppfylle et sett med vilkår for å få rett til ytelsen på tidspunktet du søker om uttak fra. Blant annet må du være ansatt og arbeide i en bedrift som har en tariffavtale der AFP inngår.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
2.4.1. Opptjening av AFP <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til bakgrunnen for at vi har AFP. • Kandidaten skal også kunne vite hvem i privat sektor som har AFP, og hvem som ikke har AFP. • Videre skal kandidaten ha kunnskap om finansiering og opptjening. • Kandidaten skal forstå kravene for å være med i en AFP-ordning, herunder ha god oversikt over «AFP-fellene».	Fakta Forståelse
2.4.2. Uttaksregler <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå uttaksregler, herunder krav til uttak sammen med alderspensjon fra folketrygden, som imidlertid deretter kan stoppes.	Fakta Forståelse

<ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til regler for muligheten til å stoppe utbetaling • Videre skal kandidaten ha forståelse for «kronetillegget» som utbetales mellom 62 og 67 år, og kunne benytte dette i rådgivningen. • Kandidaten skal også hvite hvordan man finner størrelsen på en AFP-rettighet. 	
<p>2.4.3. AFP eller uføretrygd</p> <p>Kandidaten skal ha kjennskap til at AFP og hel eller delvis uførepensjon utelukker hverandre, herunder fristene for å si fra seg uførepensjon for å ha rett på AFP.</p>	Fakta

Fagemne 2.5. Uførepensjon

Beskrivelse

Uførepensjon er en forsikring som gir en månedlig kompensasjon for redusert inntekt ved tap av arbeidsevne.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>2.5.1. Frivillig ordning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til at arbeidsgiver kan velge å tegne uførepensjon som en risikodekning i tilknytning til ITP. • Kandidaten skal også kjenne til hvordan uføretrygd fra folketrygden og uførepensjon fra arbeidsgiver henger sammen mht. maksimalsatser for lønn under/over 6 G. • Videre skal kandidaten kjenne til krav til laveste uføregrad for å få utbetaling, og når utbetaling normalt starter. • Kandidaten skal forstå forskjellene mellom uførepensjon og uførekapital, med vekt på krav til uføregrad og tidspunkt for utbetaling. • Kandidaten skal også kjenne til hvordan ulike uførerettigheter blir samordnet. 	Fakta Forståelse

Fagemne 2.6. Etterlatte dekning

Beskrivelse

Etterlattepensjon er en fellesbetegnelse for ektefellepensjon og barnpensjon. Når en arbeidstager faller fra, kan ektefelle, barn eller registrert partner ha rett til pensjon. En tjenestepensjon kan ha etterlattepensjon inkludert som forsikret løsning.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>2.6.1. Frivillig ordning</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal kjenne til folketrygdens nye regler for barnepensjon og ektefelle/samboerytelser ved dødsfall og skal vite «arverekkefølgen» for innskuddspensjon og individuelle pensjonsprodukter. Kandidaten skal kjenne til «slitasjeprinsippet» i ekteskapsloven. Kandidaten skal kjenne til hvilke produkter som har dødelighetsarv og som ikke utbetales til etterlatte. Kandidaten skal vite at tjenestepensjon kan ha etterlattepensjon inkludert som forsikret løsning og at dette er regulert i foretakspensjonsloven, med krav til tjenestetid mv. 	<p>Fakta Forståelse</p>

EMNEOMRÅDE 3: OFFENTLIG TJENESTEPENSJON

Oversikt og bakgrunn:

I offentlig sektor er alle arbeidsgivere gjennom lov eller tariffavtaler forpliktet til å ha offentlig tjenestepensjon for sine ansatte. Hovedelementet i en offentlig tjenestepensjonsordning er opptjening til alderspensjon. I tillegg gir ordningen rett til uførepensjon og etterlatte pensjon. Hverken arbeidsgiver eller arbeidstaker kan velge bort noen av ytelsene. Pensjonsordningen omfatter også AFP hvis den er tariffavtalt.

Pensjonsordningen er obligatorisk for arbeidstakere som fyller vilkårene for medlemskap. Leverandører av offentlig tjenestepensjonsordninger er SPK, KLP, selvstendige pensjonskasser og Storebrand. Overføringsavtalen mellom offentlige tjenestepensjonsordninger kommer til anvendelse på pensjonsrettigheter som er tjent opp i to eller flere offentlige tjenestepensjonsordninger som er tilsluttet Overføringsavtalen. Avtalen innebærer at samlet pensjon utbetales fra den pensjonsordningen medlemmet sist var medlem i som om all opptjening var i denne ordningen.

Emneområdet består av fem fagemner

- 3.1. Alderspensjon for medlemmer født i 1962 eller tidligere
- 3.2. Avtalefestet pensjon (AFP) for medlemmer født i 1962 eller tidligere
- 3.3. Alderspensjon for medlemmer født i 1963 eller senere
- 3.4. Midlertidig uførepensjon og uførepensjon
- 3.5. Etterlattepensjon

Fagemne 3.1. Alderspensjon for medlemmer født i 1962 eller tidligere

Beskrivelse

Alderspensjonen kan tas ut fra fylte 67 år. Medlemmer som har stilling med særaldersgrense, kan ta ut pensjonen tidligere. For å få rett til alderspensjon må medlemmet redusere stillingen helt eller delvis.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>3.1.1. Straks begynnende alderspensjon</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal kunne hovedelementer for alderspensjon for medlemmer født i 1962 eller tidligere. Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til alderspensjon og fra hvilket tidspunkt pensjonen kan tas ut i det konkrete tilfellet, herunder oversikt over særaldersgrenser. Kandidaten skal også kjenne til retten til barnetillegg. Kandidaten skal videre kjenne til at alderspensjonen skal levealderjusteres. Kandidaten skal også kjenne til individuell garanti for enkelte årskull. Kandidaten skal kjenne til at pensjonen reduseres eller faller bort dersom pensjonisten på ny tar innskuddspliktig stilling (dvs. blir innmeldt i offentlig tjenstepensjonsordning). Kandidaten skal kjenne til muligheten til å arbeide på pensjonistvilkår. Kandidaten skal forstå hva det betyr at pensjonen samordnes, herunder hvilke konsekvenser det kan få for alderspensjonen ved å jobbe i stilling med offentlig tjenstepensjon etter fylte 67 år. Kandidaten skal kjenne til regulering. 	<p>Fakta Forståelse</p>
<p>3.1.2. Alderspensjon til tidligere medlemmer (opsatt alderspensjon)</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til opsatt alderspensjon, samt utbetalingstidspunkt/periode. Kandidaten skal kjenne til hva som er grunnlaget for pensjonsberegningen og fastsettelsen av avkortningsfaktoren (full opptjeningstid for tidligere medlemmer vil være antall år fra første innmelding i offentlig tjenstepensjonsordning og frem til aldersgrensen. Full opptjeningstid kan ikke være mindre enn 30 år, eller mer enn 40 år.) Kandidaten skal også kjenne til retten til barnetillegg. Kandidaten må kjenne til regulering. Kandidaten skal kjenne til når selve retten til opsatt pensjon faller bort, og når iverksatt pensjon reduseres eller faller bort. Kandidaten skal kjenne til hva det betyr at pensjonen samordnes. 	

Fagemne 3.2. Avtalefestet pensjon (AFP) for medlemmer født i 1962 eller tidligere

Beskrivelse

Forslag til ny tekst:

AFP er en pensjon som kan tas ut mellom 62-67 år. Mellom 62-65 år beregnes pensjonen som en uførepensjon fra folketrygden etter regler som gjaldt før 2015 (folketrygdberegnet AFP). Pensjonen blir redusert for inntekt utover toleransebeløpet. Etter fylte 65 år er det to alternative beregningsmåter, enten folketrygdberegnet AFP eller AFP beregnet som alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen (bruttoberegnet AFP). Bruttoberegnet AFP blir redusert for innmeldingspliktig stilling.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten kjenne til at retten til AFP er tariffavtalt. • Kandidaten skal kunne hovedelementer for avtalefestet pensjon (AFP) for medlemmer født i 1962 eller tidligere. • Kandidaten skal vite at AFP i offentlig sektor er en pensjon mellom 62 og 67 år. Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til å ta ut AFP. • Kandidatene skal videre kjenne til forskjeller på folketrygdberegnet AFP og bruttoberegnet AFP. • Kandidaten skal kjenne til regulering av pensjonen. • Kandidaten skal kjenne til toleransebeløp. • Kandidaten skal kjenne til at alderspensjon eller etterlattepensjon fra folketrygden ikke kan kombineres med AFP fra offentlig tjenstepensjonsordning. • Kandidaten skal vite at arbeidsavklaringspenger eller uførepensjon fra folketrygden ikke kan kombineres med AFP som <u>hovedregel</u>. • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for at pensjonisten <u>i noen tilfeller</u> kan motta uføreytelse fra folketrygden kombinert med bruttoberegnet AFP (Vilkårene er at forsikrede har fylt 65 år og har minst 10 års medlemskap i offentlig tjenstepensjonsordning etter fylte 50 år.) Ytelsene samordnes ved fradrag i bruttoberegnet AFP. 	<p>Fakta Forståelse</p>

Fagemne 3.3. Alderspensjon for medlemmer født i 1963 eller senere

Beskrivelse

Alderspensjon i offentlig tjenstepensjon er endret for de som er født 1963 eller senere. Man tjener opp til alderspensjon ved at det settes av midler i en pensjonsbeholdning – og alle år i medlemspliktig stilling fram til 75 år vil gi pensjonsopptjening. Hovedpunktene i det nye regelverket er at det skal lønne seg å jobbe lenger. Det er foreslått nye regler om AFP i offentlig sektor. AFP skal bli en livsvarig ytelse etter mønster fra dagens AFP i privat sektor.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>3.3.1. Påslagspensjon</p>	<p>Fakta Forståelse</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal vite om endringen i offentlig tjenstepensjon som ble innført fra 01.01.2020 for medlemmer født i 1963 eller senere. • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for opptjening av påslagspensjon og i hvilken periode pensjonen tjenes opp i påslagsbeholdning. Kandidaten skal også kjenne til opptjeningssatsene. • Kandidaten skal kjenne til hvordan man fastsetter påslagspensjonen. Videre skal kandidaten kjenne til når pensjonen kan tas ut fleksibelt og at den utbetales livsvarig. Kandidaten skal også kjenne til hvorfor pensjonen blir høyere ved senere uttak. • Kandidaten skal kjenne til at det ikke er krav om fratreden fra stilling for uttak av pensjon eller uttak av pensjon fra folketrygden. • Kandidaten skal kjenne til regulering. 	
<p>3.3.2. Betinget tjenstepensjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til at ytelsen er et tillegg til alderpensjon for medlemmer som ikke har rett til privat eller offentlig AFP. Kandidaten skal kjenne til når retten tjenes opptjenes, hvilken opptjeningssats ytelsen har og utbetalingsperiode. • Kandidaten skal kjenne til regulering. • Kandidaten må også kjenne til at det kan komme endringer, da reglene om livsvarig AFP ikke er vedtatt. 	
<p>3.3.3. Opsatt alderspensjon for medlemstid etter 2019</p> <p>Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til opsatt påslagspensjon og opsatt betinget tjenstepensjon.</p>	
<p>3.3.4. Opsatt alderspensjon for medlemstid før 2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til at medlemmer med medlemstid før 2020 har rett til opsatt alderspensjon dersom samlet medlemstid er minst 3 år og hvordan pensjonen beregnes. Kandidaten skal også kjenne til retten til barnetillegg. • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til opsatt alderspensjon og fra hvilket tidspunkt pensjonen utbetales. • Kandidaten skal kjenne til hva som er grunnlaget for pensjonsberegningen og fastsettelsen av avkortningsfaktoren (full opptjeningstid for tidligere medlemmer vil være antall år fra første innmelding i offentlig tjenstepensjonsordning og frem til aldersgrensen. Full opptjeningstid kan ikke være mindre enn 30 år, eller mer enn 40 år.) • Kandidaten skal videre kjenne til regulering og levealdersjustering, samt til at pensjonen kan kombineres med inntekt uten at pensjonen blir avkortet. 	<p>Fakta Forståelse</p>

<ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal også vite at pensjonen samordnes med alderspensjon i folketrygden. 	
<p>3.3.5. Delemne: 2011-tillegg</p> <p>Kandidaten skal kjenne til hvem som har rett til 2011-tillegg.</p>	Fakta
<p>3.3.6. Overgangstillegg</p> <p>Kandidaten skal kjenne til hvem som har rett til overgangstillegg.</p>	Fakta
<p>3.3.7. Livsvarig AFP</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten skal vite at reglene for offentlig AFP for medlemmer født i 1963 eller senere ikke er vedtatt. Høringsnotatet er sendt på høring med frist 17.02.2023. Kandidaten skal kjenne til hovedtrekkene for livsvarig AFP, men kandidaten må samtidig vite at disse kan endre seg: <ul style="list-style-type: none"> Medlemmet tjener opp til livsvarig AFP til og med det kalenderåret vedkommende fyller 61 år Kan starte uttak av AFP mellom 62 og 70 år Kan ta ut pensjonen uten å trappe ned eller slutte i jobb Livsvarig ytelse som kommer i tillegg til alderspensjon fra folketrygden og tjenestepensjon Kan kombinere AFP og jobb uten at pensjonen blir avkortet 	Fakta Forståelse

Fagemne 3.4. Midlertidig uførepensjon og uførepensjon

Beskrivelse

Hvis man blir arbeidsufør på grunn av sykdom eller skade, kan man ha rett til midlertidig uførepensjon eller uførepensjon. Har man arbeidsavklaringspenger (AAP) fra NAV, gis midlertidig uførepensjon. Har man uføretrygd fra NAV, gis uførepensjon. Dersom inntektsevnen er nedsatt i en grad som ikke gir rett til AAP eller uføretrygd fra NAV, kan medlemmet ha rett til uførepensjon fra pensjonsordningen.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
3.4.1. Midlertidig uførepensjon og uførepensjon	Fakta Forståelse

<ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til forskjellen mellom midlertidig uførepensjon og uførepensjon. • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til pensjon, deriblant karenbestemmelsen, laveste pensjonsgrad og utbetalings- og opphørstidspunkt, samt at pensjonen til enhver tid kan tas opp til ny vurdering. • Kandidaten skal kjenne til hovedelementene som legges til grunn ved beregning av pensjon og fastsettelsen av barnetillegg. • Kandidaten skal ha kjennskap til når pensjonen avkortes ved inntekt. • Kandidaten bør kjenne til fritak for medlemsinnskudd ved uførhet. • Kandidaten skal kjenne til regulering. 	
<p>3.4.2. Uførepensjon til tidligere medlemmer (opsatt uførepensjon)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til opsatt uførepensjon og utbetalingstidspunkt/periode. • Kandidaten skal kjenne til hva som er grunnlaget for pensjonsberegningen og at full opptjeningstid for tidligere medlemmer vil være antall år fra første innmelding i offentlig tjenstepensjonsordning og frem til aldersgrensen. Full opptjeningstid kan ikke være mindre enn 30 år, eller mer enn 40 år. • Kandidaten må kjenne til regulering. • Kandidaten må kjenne til når selve retten til opsatt uførepensjon faller bort, og når iverksatt pensjon reduseres eller faller bort. 	<p>Fakta Forståelse</p>

Fagemne 3.5. Etterlattepensjon

Beskrivelse

Etterlattepensjon er et samlebegrep for de to ytelsene ektefellepensjon og barnepensjon. Når et medlem av offentlig tjenstepensjon dør, kan ektefelle/registrert partner, fraskilt ektefelle og barn ha rett til pensjon.

De etterlatte kan i tillegg til pensjonen ha rett til utbetaling av gruppelivsforsikring. Denne forsikringen er en engangsutbetaling.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>3.5.1. Ektefellepensjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for ektefellepensjon, hvem som har rett til pensjonen og hvor lenge den utbetales. 	<p>Fakta Forståelse</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå forskjellen mellom nettoberegnet og bruttoberegnet ektefellepensjon, herunder hvem som har rett til hvilken beregning. Kandidaten skal også kjenne til om pensjonen avkortes mot egen pensjon/inntekt og om pensjonen skal samordnes. • Kandidaten må kjenne til at pensjonen avkortes ved mindre medlemstid enn 30 år i offentlige tjenstepensjonsordninger. • Kandidaten må kjenne til regulering. 	
<p>3.5.2. Ektefellepensjon etter tidligere medlem (opsatt ektefellepensjon)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til pensjonen. Kandidaten skal kjenne til hvem som har rett til pensjonen og hvor lenge den utbetales. • Kandidaten skal kjenne til hva som er grunnlaget for pensjonsberegningen og fastsettelsen av avkortningsfaktoren (full opptjeningstid for tidligere medlemmer vil være antall år fra første innmelding i offentlig tjenstepensjonsordning og frem til aldersgrensen. Full opptjeningstid kan ikke være mindre enn 30 år, eller mer enn 40 år.) • Kandidaten må kjenne til regulering. • Kandidaten må også kjenne til samordning. 	Fakta
<p>3.5.3. Barnepensjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for barnepensjon, hvem som har rett til ytelsen og hvor lenge den utbetales. • Kandidaten skal kjenne til hva pensjonen utgjør. • Kandidaten må kjenne til regulering. 	Fakta
<p>3.5.4. Barnepensjon til barn av tidligere medlem (opsatt barnepensjon)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kjenne til vilkårene for rett til barnepensjon etter tidligere medlem i offentlig tjenstepensjonsordning, hvem som har rett til ytelsen og hvor lenge den utbetales. • Kandidaten skal kjenne til hva som er grunnlaget for pensjonsberegningen og at full opptjeningstid for tidligere medlemmer vil være antall år fra første innmelding i offentlig tjenstepensjonsordning og frem til aldersgrensen. Full opptjeningstid kan ikke være mindre enn 30 år, eller mer enn 40 år. • Kandidaten må kjenne til regulering. 	Fakta

EMNEOMRÅDE 4: PRIVAT SPARING

Oversikt og bakgrunn:

Både arbeidsgiver og folketrygden bidrar til pensjonsbeholdningen, men de fleste bør spare i tillegg for å ha nok penger til å leve det livet man ønsker som pensjonist. Det er viktig å kunne avdekke behovet for privat sparing og ha kunnskaper om aktuelle spareprodukter og beregne sparebehovet som passer til den enkelte kunde.

Fagemne 4.1. Spareprodukter

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>4.1.1. Behov for privat sparing</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten må kunne G-grensene for Folketrygden, Innskuddspensjon, samt maksimum satser for ordningene og forstå hvordan det slår ut for ulike lønnsnivåer. • Kandidaten må kunne anslå totalrisiko av kundens pensjonssparing gitt at flere elementer er garanterte livsvarige utbetalinger, samt gi råd om anbefalt aksjeandel gitt kundens risikopreferanse og tidshorisont. • Kandidaten skal forstå de ulike uttaksregler for pensjons- og spareprodukter inkludert tidligst start, senest start, utbetalingslengden, mulighet til å endre uttak, komprimeringsregler, minimum utbetalingslengde m.m. • Kandidaten skal forstå de ulike arveregler og etterbetalinger til ektefeller m.fl. for pensjons- og spareprodukter for å kunne anslå effekten for den avdødes ektefelle. • Kandidaten må kunne kartlegge behov for løpende inntekter i forhold til normal forbruk, samt forstå hvordan store planlagte eller uforutsigbare kostnader kan finansieres.	Fakta Forståelse Anvendelse
<p>4.1.2. Relevante spareprodukter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten må kunne beregne nettoavkastning fra banksparing hensyntatt inflasjon, skatt på avkastning, formueskatt m.m. • Kandidaten må kjenne til de ulike typer verdipapirfond samt beskatning av fond. • Kandidaten må kjenne til at det er sparing hos livsforsikringsselskaper hvor man har en fordring mot livselskapet og er ikke direkte eier av andeler. Man må kjenne til de ulike produkter som er tilgjengelig, inkludert garanterte produkter, samt beskatning av kapitalforsikring. • Kandidaten må kjenne til produkter som kunden kan bruke til å frigjøre allerede oppspart kapital i eiendom med fordeler og ulemper for ulike valg.	Fakta Forståelse Anvendelse

<ul style="list-style-type: none"> Kandidaten må kjenne til bindingsregler, samt andre egenskaper knyttet til IPS/IPA inkludert beskatning ved uttak. 	
<p>4.1.3. Beregning av sparebehov</p> <ul style="list-style-type: none"> Kandidaten må kunne beregne fremtidsverdi av faste eller løpende innskudd samt diskontering av fremtidige verdier med inflasjon for å kunne beregne nåverdi. Kandidaten må kunne foreta enkle beregninger som illustrerer viktigheten av avkastning og konsekvensen av å vente med sparing. Kandidaten må kunne anslå forventet levealder utfra aktuar tabeller gitt nåsituasjon, situasjon ved pensjoneringstidspunkt samt forventet alder hvor minst en av ektefellene er levende. Kandidaten må forstå sammenhengen mellom kjøpekraft og effekt av inflasjon for sparing. Kandidaten må også kunne forstå ulike risikopremier man får ved ulike sparealternativer 	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>

EMNEOMRÅDE 5: FELLES EMNER

Oversikt og bakgrunn:

Skatt på pensjon skiller seg fra skatt på lønn ved at trygdeavgiften er lavere. I tillegg er minstefradraget lavere. Lavere minstefradrag fører isolert sett til høyere skatt på pensjon enn på lønnsinntekt. Den lavere trygdeavgiften har motsatt effekt. I tillegg får pensjonister et særskilt skattefradrag. I sum betyr dette at det er litt lavere skatt på pensjon enn på lønn. Det trekkes skatt på pensjonen fra nåværende eller tidligere arbeidsgiver i henhold til skattekortet. Dersom man mottar alderspensjon fra avtaler man har inngått selv, er det andre skatteregler som gjelder. Skattereglene avhenger av hvilket produkt kunden har. Det er viktig at rådgivere vet hvordan pensjon skattes og konsekvenser av ulike valg.

Ved sparing og avsetning til pensjon kan pengene forvaltes på ulike måter. Forvaltningen og spareprofilen skal tilpasses den enkelte kunde. Viktige faktorer er risiko, investeringshorisont, type fond eller aktivklasser, markedsutvikling når man nærmer seg pensjonsalder eller i utbetalingsperioden. Det finnes en rekke ulike variabler avhengig av kundens alder, situasjon og behov som påvirker pensjonen til den enkelte. Det er viktig at rådgivere vet hvordan man finner nødvendig informasjon og forstår hvordan ulike forutsetninger og usikkerheter påvirker pensjonsbilde for en kunde.

Det er viktig at rådgivere kjenner til typiske pensjonsfeller slik at de kan rådgi kundene på best mulig vis. Det er særlig noen feller utover det som tidligere er nevnt (investeringsvalg m.m.) som gjelder ved jobbskifte, deltidsjobb og provisjonsarbeid.

Emneområdet består av fire fagemner

5.1. Skatt

5.2. Kapitalforvaltning

5.3. Pensjonsberegninger

5.4. Pensjonsfeller

Fagemne 5.1. Skatt

Beskrivelse

Skatt på pensjon skiller seg fra skatt på lønn ved at trygdeavgiften er lavere. I tillegg er minstefradraget lavere. Lavere minstefradrag fører isolert sett til høyere skatt på pensjon enn på lønnsinntekt. Den lavere trygdeavgiften har motsatt effekt. I tillegg får pensjonister et særskilt skattefradrag. I sum betyr dette at det er litt lavere skatt på pensjon enn på lønn. Det trekkes skatt på pensjonen fra nåværende eller tidligere arbeidsgiver i henhold til skattekortet. Dersom man mottar alderspensjon fra avtaler man har inngått selv, er det andre skatteregler som gjelder. Skattereglene avhenger av hvilket produkt kunden har. Det er viktig at rådgivere vet hvordan pensjon skattes og konsekvenser av ulike valg.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
5.1.1. Alderspensjon <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal overordnet forstå begrepene: Personinntekt, alminnelig inntekt, Bruttoskatt, Nettoskatt. Trygdeavgift, trinnskatt, formueskatt og marginalsatt. • Kandidaten skal kunne regler for beskatning av alderspensjon, og kunne utføre enkle beregninger av hvordan skatt beregnes for pensjon. • Kandidaten skal forstå forskjellen på beskatning av ulike pensjonsprodukter<ul style="list-style-type: none"> ○ Gammel IPS, Fripoliser, tjenestepensjon mv. ○ Ny IPS ○ Fondskonto/unitlink/kapitalforsikring (kjært barn, mange navn) ○ Ev. Utbetaling av Innskuddspensjon og ny IPS etterlatte og dødsbo (45%).	Fakta Forståelse Anvendelse
5.1.2. Uførepensjon og uføretrygd <p>Kandidaten skal forstå hvordan uførepensjon beskattes.</p>	Fakta Forståelse
5.1.3. Tidlig uttak i kombinasjon med lønn <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal kunne anslå forskjellen i skatt ved å ta pensjon ut samtidig med lønn eller å vente til fratreden. • Kandidaten skal kjenne grensene for de høye nivåene av trinnskatten.	Fakta Forståelse Anvendelse
5.1.4. Særskilt fradrag <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal vite hvilke typer pensjon som kan gi grunnlag for skattefradrag».	Fakta Forståelse

- Kandidaten skal vite at det er folketrygden (og offentlig AFP) som alene danner grunnlag for særskilt skattefradrag.
- Kandidaten skal forstå hvordan fradraget gradvis avkortes mot samlet pensjonsinntekt (også øvrige pensjoner utover FT), men at lønnsinntekt og kapitalinntekt ikke har påvirkning på skattefradraget
- Kandidaten skal kjenne til fordeling av skattefradraget mellom ektefeller.

Fagemne 5.2. Kapitalforvaltning

Beskrivelse

Ved sparing og avsetning til pensjon kan pengene forvaltes på ulike måter. Forvaltningen og spareprofilen skal tilpasses den enkelte kunde. Viktige faktorer er risiko, investeringshorisont, type fond eller aktivklasser, markedsutvikling når man nærmer seg pensjonsalder eller i utbetalingsperioden.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>5.2.1. Nedtrapping av risiko</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå betydning av investeringshorisont på forventet risiko og forventet avkastning i de ulike aktivklasser som tilbys. • Kandidaten skal forstå risikoen for negative markedsutvikling i utbetalingsperioden og betydning av å realisere pensjonsmidler etter et markedsfall. • Kandidaten skal kunne beregne totalrisiko (aksjerisiko) på den samlede pensjonsbeholdning, inkludert Folketrygd, for å kunne beregne en anbefalt aksjeandel. • Kandidaten skal være kjent med de ulike modeller for nedtrapping og skal forstå betydning av tidlig pensjonering for valg av nedtrappingsprofil. 	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>
<p>5.2.2. Allokering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå allokeringens betydning for avkastning og risiko. (Brinson 1986) • Kandidaten skal forstå effekten av meravkastning over tid (rule of 72?) • Kandidaten skal forstå forventet avkastning og risiko fra ulike aktivklasser inkludert en forståelse av de ulike risikoer og risikopremier knyttet til hver aktivklasse. 	<p>Fakta Forståelse</p>

- Kandidaten skal kjenne til Finans Norges bransjeavtale for avkastningsprognoser

Fagemne 5.3. Pensjonsberegninger

Beskrivelse

Det finnes en rekke ulike variabler avhengig av kundens alder, situasjon og behov som påvirker pensjonen til den enkelte. Det er viktig at rådgivere vet hvordan man finner nødvendig informasjon og forstår hvordan ulike forutsetninger og usikkerheter påvirker pensjonsbilde for en kunde.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>5.3.1. Behovsanalyser</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal vite hvor man finner pensjonsrettigheter på Norsk Pensjon, på NAV eller andre kilder. • Kandidaten skal forstå forutsetninger og usikkerheter i slike beregninger. • Videre skal kandidaten forstå hvordan utvikling i forventet levealder vil kunne påvirke det gitte bildet. 	Fakta Forståelse
<p>5.3.2. Betydning av utbetalingstid/alder</p> <p>Kandidaten skal forstå betydningen av ulik valgt uttakstid for de forskjellige pensjonsrettighetene (som ikke er livsvarige.)</p>	Fakta Forståelse

Fagemne 5.4. Pensjonsfeller

Beskrivelse

Det er viktig at rådgivere kjenner til typiske pensjonsfeller slik at de kan rådgi kundene på best mulig vis. Det er særlig noen feller utover det som tidligere er nevnt (investeringsvalg m.m.) som gjelder ved jobbskifte, deltidsjobb og provisjonsarbeid.

Delemner og kunnskapskrav	Kunnskapsnivå
<p>5.4.1. Bytte jobb (offentlig vs. privat sektor)</p>	Fakta Forståelse

<ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå typiske pensjonsfeller ved bytte av jobb i privat sektor, (herunder mulig tap av AFP, forskjeller i innskuddsplaner og investeringsunivers.) • Kandidaten skal forstå hvilke pensjonsfeller som gjelder ved bytte av jobb mellom privat og offentlig sektor og vice versa. 	
<p>5.4.2. Betydning av deltid, permisjon etter avtale</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå typiske pensjonsfeller ved å jobbe i redusert stilling. • Kandidaten skal forstå typiske pensjonsfeller ved å ta ut permisjon etter avtale. 	<p>Fakta Forståelse</p>
<p>5.4.3 Pensjonsrettigheter for oppdragstakere (frilans mv.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidaten skal forstå hvilke pensjonsrettigheter man har som frilans og selvstendig næringsdrivende. • Kandidaten skal ved behovsavdekking kunne foreslå egnet pensjonssparing for oppdragstakere som ikke omfattes av tjenestepensjonsreglene. (Se også 2.1.1 - 3. kulepunkt) 	<p>Fakta Forståelse Anvendelse</p>

Finansnæringens Autorisasjonsordninger

Post PB 2572 Solli, 0202 Oslo **Besøk** Hansteens gt. 2, Oslo
Telefon +47 23 28 42 00 **Web** www.finaut.no **E-post** post@finaut.no